

Fergana Felâketi: 20 Yıl Önce 20 Yıl Sonra

 Orhan URAVELLİ

Ahıskalı Türklerinin bugünkü durumlarını ve yaşadıkları sorunları, Fergana faciasını bilmeden ve araştırmadan tam derinliği ile anlamak imkânsızdır. Üzerinden artık 20 yıl geçse de SSCB dağılıp tarihe karıştığı o karmaşa ve fetret döneminde Ahıskalıları Avrasya'nın engin coğrafyasında derbeder eden Fergana musibeti, ne yazık ki akademisyenlerimizin ilgisini çekmemiş, ciddi araştırmalara konu olmamıştır.

Türk dünyası nakarati ve masalları derken acımazsıca katledilmiş ve Özbekistan'dan kovulmuş binlerle ailenin kaderi göz ardı edilmektedir. Sonuç itibarıyla Fergana faciasından mağdur olanları çoğu Türkiye'ye göç etmiştir. 20 yıl önceki vahşetin görgü tanıkları olan bu insanlardan ne bilgi alan ne fikir soran var. Üniversiteler, Özbek kardeşlerimizi üzebilecek bu hassas meseleyi unutmayı tercih ediyorlar. Bunları KGB marifeti olarak basite indirgeyen ve bayağı klişe ile unutturmaya çalışanlar da, 20 yıl önce Fergana'da hayatını kaybedenlerin hatırasına saygısızlık yaptıklarının farkında bile değiller. Gerçi biz Ahıskalıların da onların hatırasına saygılı olduğumuz söylenemez. Bezirgân ve madrabaz ruhuyla sadece çıkar peşinde koşan derneklerimiz de bu işlerden çok uzaktalar. Biz yine tarihimizi başkalarının yazmasını bekliyoruz. 20 yılda Fergana olayları hakkında kaç makale yazıldı, kaç kitap basıldı acaba?

Konuyla ilgili, Rusça'dan çevirdiğim aşağıdaki iki resmî belgeyi okurların dikkatine sunuyorum. Umarım Fergana faciasını yaşayanlar dergiyeye yazı, resim, hatıra, belge vb gönderirler veya en azından bu belgelerdeki açık yalanlara ve sahtekârlığa tepki gösterirler. Şu da var ki hafızası olmayan ve geçmişi ni

Fergana olayları sırasında dövülerek öldürülen Ahıskalı Sağlık memuru Nazir Geliyegil.

unutunlar, önce yaşadıkları faciaları kaçınılmaz olarak yeniden yaşayacaklardır.

Özbekistan SSC Bakanlar Kurulu

05.07.1989, Taşkent, Sayı 218
SSCB Bakanlar Kurulu'nun, Özbekistan SSC'deki daimî iskân yerlerini terk etmek zorunda kalmış Ahıska Türklerinin Rusya Federasyonu vilâyetlerinde ikameti için gerekli şartların sağlanmasına ilişkin 26 Haziran 1989 tarihli ve 503 sayılı kararnamesi¹

Özbekistan SSC'deki daimî iskân yerlerini terk etmek zorunda kalmış Ahıska Türklerine yardımcı olmak üzere Özbekistan SSC Bakanlar Ku-

ru,

1. SSCB Bakanlar Kurulu'nun 26 Haziran 1989 tarih ve 503 sayılı Kararnamesi'nde öngörülen aşağıdaki

hususları dikkate almakta ve bunlardan hareket etmektedir:

a) Özbekistan SSC'deki daimî iskân yerlerini terk etmek zorunda kalmış Ahıska Türklerinin Rusya Federasyonu Neçernozemye Bölgesindeki, ayrıca Belgorod, Voronej ve Kursk vilâyetlerindeki kırsal kesimlere düzenli şekilde göç etmelerini sağlamak üzere tedbirler plânlanmış, söz konusu göçmenlere gerekli iskân şartları, konut, sosyal güvenlik ve istihdam imkânları sağlamak için tedbirler düşünülmüştür.

b) Rusya'nın adı geçen bölgesine göç eden Ahıska Türklerinin aileleri, SSCB Bakanlar Kurulu'nun Göçmen Teşvik ve Muafiyetleri Hakkında 31 Mayıs 1973 tarih ve 364 sayılı Kararnamesi'nin 1. ve 3. Paragrafları uyarınca öngörülen ayrıcalıklar kapsamına alınmışlardır (SP SSSR, 1973, No. 13, s. 70).

c) Rusya'nın kırsal kesimlerinde yeterli iş gücü

bulunmayan Neçernozemye Bölgesi ve ayrıca Belgorod, Voronej ve Kursk vilâyetlerinin köylerine göç eden ve tarımda çalışacak olan söz konusu göçmenlere aile reisi başına 2.000 Ruble ve kişi başına 500 Ruble olmak üzere devlet bütçesinden bir defaya mahsus olma üzere para yardımı yapılması kararlaştırılmıştır.

d) Söz konusu teşvik ve yardımların SSCB Bakanlar Kurulu Yedek Fonlarından sağlanması uygun görülmüştür.

e) SSCB Bakanlar Kurulu, mahallî yürütme organlarına şu talimatları vermiştir:

● İşbu Kararname uyarınca Rusya Federasyonu vilâyetlerine düzenli şekilde göç eden ailelerin kabulü ve geçici olarak yerleşmeleri için boş konutlar, lojmanlar, yurtlar ve oturmaya müsait diğer mekânlar kullanılmalıdır.

● Söz konusu göçmenlere istihdam, konut, arsa, konut teatisi, krediyle havyan edinme, emlak satın alma vb. konularda kolaylık sağlansın, bu amaçlarla SSCB Bakanlar Kurulunun 31.05.1973 tarih ve 364 No.lu Kararnamesi'nde öngörülen şekilde konut inşaatı için kredi borcu ödemelerinde devlet bütçesinden sağlanacak para yardımlarını kullansınlar.

● Kolektif ve devlet çiftliklerine, ayrıca işletmelere söz konusu vatandaşlara üretim araçları ve birimlerini kiraya vermelerini önerinsinler.

f) Emekli maaşları konusunda şu kararlar alınmıştır:

● Özbekistan'da meydana gelen yasa dışı eylemler sonucu sakat kalanlara verilecek emekli maaşı, ayrıca aynı sebeple aile reisinin kaybedilmesiyle ilgili emekli maaşları, iş sakatlığı veya meslekî hastalık kapsamında yürürlükteki yasalarda öngörüldüğü şekilde belirlenecek ve bağlanacaktır. Maaşla ilgili belgeler temin edilinceye kadar emekli maaşları asgarî tutar üzerinden ödenecek ve daha sonra fiilî maaşa göre uygulama yapılacaktır.

● Yasa dışı eylemler sırasında aile reisini kaybeden aile efradına emekli maaşı, başvuru tarihine bakılmaksızın söz konusu kişinin ölüm gününden itibaren bağlanacaktır. Anne ve babasının ikisini de kaybetmiş çocuklara esirgeme maaşı azamî rakam üzerinden verilebilecektir.

● Özbekistan SSC ve Rusya Federal SSC Bakanlar Kurullarının aşağıdaki önerilerini uygun görmüştür:

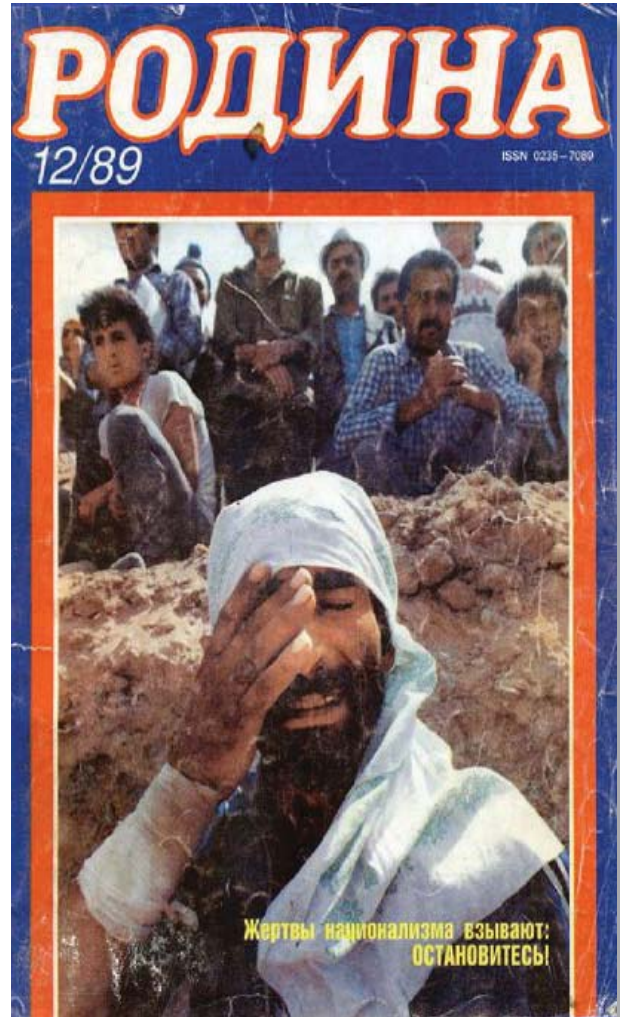
● Özbekistan SSC'deki daimî iskân yerlerini dü-

zenli göç kapsamında terk eden Ahıska Türklerinin kıdemlilik süreleri, çalışma güvenceleri, sigortaları ve diğer teminatları aralıksız şekilde geçerli olacaktır.

Söz konusu vatandaşlar, gerekli belgeleri sağlamadıkları takdirde oturdukları yerde asgarî emeklilik maaşı alacaklardır ve zamanla bu miktar belgelere istinaden ayarlanacaktır.

2. Fergana Valisi (Sayın H. M. Macitov) ve ilgili kurum ve merciler uyarılsın ve yasadışı eylemler sırasında yağmalama, kundaklama, gasp, yangın ve diğer şiddet hareketleri sonucu hasar gören ve harap edilen konut ve yapıların tamir ve yenilenmesi hızlandırılsın.

Bu kapsamda statüleri ve bakanlık bağıllığı ne olursa olsun vilâyet ve cumhuriyetin bütün maddî ve teknik imkânları, malî kaynakları, özellikle inşaat kapasiteleri, olaylar sonucu tahrip olan konut ve yapıların yeniden yapılması, restorasyonu ve tamirati için öncelikle kullanılsın ve çalışmalar bir ay içinde tamamlansın.

Bunun için Özbekistan SSC Devlet Malzeme ve Donatım Ofisi, resmî dilekçe yazılarını esas alarak Fergana Valiliğine gereken imkânları sağlasın.

Fergana Valisi H. M. Macitov'un, terk edilmiş emlâk, konutlar ve mekânların envanterinin on gün içinde çıkarılacağı ve yasa dışı eylemler sonucu vatandaşların uğradığı zarar ve hasarın aynı süre içinde tespit edileceği, ayrıca SSCB Bakanlar Kurulu'nun 26.06.1989 tarih ve 503 sayılı Kararnamesi uyarınca tazminat meselesinin çözümleneceğine dair beyanatı dikkate alınsın ve kontrol altında tutulsun.

Özbekistan Maliye Bakanlığına, gerekirse SSCB Maliye Bakanlığıyla birlikte yapı, emlâk, hayvanlar, bağ bahçe, ekenek ve ev eşyalarında meydana gelen hasar ve ilgili zararları karşılamak üzere gereken malî kaynakları sağlaması için talimat verilsin.

3. Fergana Valiliği, Ahıska Türklerinin yeniden evlerine dönmeleri için etkili tedbirler alsın ve bu amaçla, Rusya'ya taşınmış Türklerle görüşmeler yapmak üzere vilâyetin belediyeleri, sivil kuruluşları, eğitim birimleri ve diğer kurumları, halk temsilcilerinden oluşan heyetler Rusya'nın vilâyetlerini ziyaret etsinler, güvence versinler ve tazminat konusunda açıklama yapsınlar.

4. Andican, Kaşkaderya, Namangan, Semerkant, Sirderya ve Taşkent valilikleri, resmî kurum ve kuruluşlar kendi temsilcilerini, Ahıska Türklerinin Rusya'da geçici olarak ikamet ettikleri bölgelere göndersinler; ayrıca vilâyetlerin kamuoyunda oluşan etnik önyargı ve güvensizlik psikolojisini gidermek için ideolojik ve eğitici tedbirleri artırınsınlar; medyanın, halkların dostluk ve kardeşlik duyguları için çalışmasını sağlasınlar; etnik milliyetçiliğe taviz vermesinler; etnik sorunların üzerine cesaretle giderek, devekuşu sendromundan kurtulsunlar, sosyal problemlere eğilsinler; halkın refahını yükseltmek için gereken tedbirleri alsınlar.

5. Gizli

G. KADİROV

Özbekistan SSC Başbakanı Özbekistan SSC Bakanlar Kurulu/Yürütme ve Yönetim Başkanlığı

SSCB İçişleri Bakanlığı²

Asayiş Genel Müdürlüğü

08.10.1989, Moskova

Fergana vilâyetinde geniş boyutlarda kargaşa ve şiddet olayları sırasında işlenen suçların soruşturulması ve incelenmesi, ayrıca kanlı cinayetlerin ele-

başı ve düzenleyicilerinin tespit edilmesi amacıyla SSCB İçişleri Bakanlığı ve SSCB Başsavcılığı, diğer adli merciler ve emniyet makamlarıyla birlikte organize şekilde çalışmalarını yürütmektedir. Bu amaçla İçişleri Bakanlığında 110 soruşturma elemanı, Savcılıktan 120 soruşturma memuru dahil, 425 emniyet ve adliye mensubunun katıldığı 16 soruşturma ekibi kurulmuştur. Bu ekiplerde ayrıca 155 polis komiseri, 10 kriminoloji uzmanı ve bilirkişi, 30 KGB görevlisi yer almakta ve ekiplerin çalışması SSCB Savcılığınca kontrol edilmektedir.

İçişleri Bakanlığı ve Savcılık mercileri, yaklaşık 2 bin cinayet dosyası üzerinde çalışmaktadır ve ayrıca ölümlerle sonuçlanan suçlarla ilgili 107 dosya çerçevesinde soruşturma yapılmaktadır.

05.10.1989 tarihi itibarıyla 110 sanıkla ilgili 64 cinayet dosyası üzerinde soruşturma yapılmış olup dosyalar yargıya sevk edilmiştir. Bunlardan 17 dosya, toplu şiddet eylemlerine katılmaktan sanık 36 kişiyle, 3 dosya kastî öldürmek suçundan cinayet sanığı 15 kişiyle, 23 dosya gasp, yağmalama ve soygun suçlarından sanık 34 kişiyle, 20 dosya da değişik cinayetlerden sanık 25 kişiyle ilgilidir.

Yapılan arama ve soruşturma işlemleri sonucunda toplu şiddet eylemlerine katılmak suçundan 147 kişi, kastî adam öldürme suçundan 41 kişi, hırsızlık, gasp ve soygun suçundan 17 kişi, diğer suçlardan da 20 kişi olmak üzere toplam 225 kişi tutuklanmıştır. Ayrıca 184 kişiye ikamet yerini terk etmeleri yasaklanmıştır. Tutuklanan 225 kişiden sadece ikisi bayandır. Bunlardan 210 kişi Özbek, 8 kişi Tacik, 4 kişi Rus; 1 kişi Tatar, 1 kişi Ahıska Türkü, 1 kişi Azeri'dir.

İçişleri Bakanlığı ve KGB mercileri şiddet ve terör eylemlerinin elebaşı ve düzenleyicilerini aramak ve bulmak için bütün imkânları seferber etmişlerdir. Bölgede asayiş ve toplumsal düzeni korumak için SSCB İçişleri Bakanlığı Kuvvetlerine ait birlikler ve polis gücü görevlendirilmiştir (700 asker ve 1.000 polis). ●

A. M. LOGVİNOV

SSCB İçişleri Bakanlığı /

Asayiş ve Emniyet Genel Müdürü

1 Bugay, Nikolay, Turki İz Meskhetii: Dolgiy Put K Reabilitasii. ROSS Yayınevi, Moskova, 1994, s. 102-105 (Ahıska Türkleri: Beraatin Uzun Yolu-Rusça).

2 Aynı kitap, s. 125-126.

